

Brüssel, 6. märts 2017
(OR. en)

6846/17

COHOM 28
COPS 74
CFSP/PESC 200
FREMP 20
DEVGEN 31
SOC 159
JAI 181
JEUN 30
ILO 3

MENETLUSTE TULEMUS

Saatja:	Nõukogu peasekretariaat
Kuupäev:	6. märts 2017
Saaja:	Delegatsioonid
Eelmise dok nr:	6203/17 COHOM 19 COPS 44 CFSP/PESC 134 FREMP 13 DEVGEN 21 SOC 84 JAI 108 JEUN 18 ILO 2
Teema:	Laste õiguste edendamist ja kaitset käsitlevate ELi suuniste muutmine (2017) Ühtegi last ei tohi kõrvale jätta

Delegatsioonidele edastatakse lisas dokument „Laste õiguste edendamist ja kaitset käsitlevate ELi suuniste muutmine – Ühtegi last ei tohi kõrvale jätta“, mille nõukogu võttis vastu 6. märtsil 2017 toimunud 3525. istungil.

Laste õiguste edendamist ja kaitset käsitlevate ELi suuniste muutmine

Ühtegi last ei tohi kõrvale jätta

(Välisasjade nõukogu, 6. märts 2017)

Sisukord

1.	SISSEJUHATUS	3
A.	Meetmete võtmise põhjused	3
B.	Eesmärk ja kohaldamisala	5
2.	ELi MEETMETE PÕHIMÕTTED.....	6
A.	ÜRO lapse õiguste konventsioon	6
B.	Kõiki inimõigusi hõlmav õigustel põhinev lähenemisviis	9
C.	Süvalaiendamine.....	14
3.	ELi TEGEVUSE PRIORITEEDID	15
4.	ELi VAHENDID LASTE ÕIGUSTE EDENDAMISEKS JA KAITSMISEKS.....	16
5.	TEGEVUSSUUNISED	18
6.	KÄESOLEVATE SUUNISTE RAKENDAMINE JA HINDAMINE.....	30
	I lisa – ELi õigusaktid ja poliitikadokumendid	31
	II lisa – Laste jaoks kõige olulisemate kestliku arengu eesmärkide loetelu.....	37
	III lisa – ELi inimõigustealased suunised, Euroopa Komisjoni teatis ja nõukogu järeldused..	41

1. SISSEJUHATUS

A. Meetmete võtmise põhjused

Lapse õigused kuuluvad inimõiguste hulka. Need on jagamatud, universaalsed ja võõrandamatud. Euroopa Liidu leping (Lissaboni leping), mis jõustus 2009. aastal, sisaldab sõnaselget kohustust edendada ja kaitsta lapse õigusi ELi sise- ja välistegevuses (vt 1. lisa, milles antakse ülevaade ELi õigusaktidest ja poliitikast). Käesolevate suunistega kinnitab EL taas oma pühendumust igakülgselt kaitsta ja edendada lapse õigusi oma inimõigustealases välispoliitikas, kooskõlas ÜRO lapse õiguste konventsiooni ja selle fakultatiivprotokollide ning muude asjaomaste rahvusvaheliste standardite ja lepingutega.

Maailmas sureb iga päev 16 000 last, enamjaolt põhjustel, mida oleks võimalik ennetada või ravida. Peaaegu pooled alla viieaastaste laste surmadest on tingitud alatoitumusest. Ligi 230 miljoni kogu maailma alla viieaastase lapse sünni (umbes üks kolmandik) ei ole kunagi ametlikult registreeritud¹. Iga viie minuti järel sureb üks laps kodu-, kooli- või kogukonnavägivalla tõttu. Kogu maailmas on ligi üks miljard poissi ja tüdrukut vanuses 2–17 kogenud viimase aasta jooksul füüsilist, seksuaalset või psühholoogilist vägivalda². Lapsed on mitut liiki lapstööjõu, eriti selle kõige rängemate vormide kasutamise ohvrid. Tüdrukute ja poiste soopõhised riskid nõuavad erilist tähelepanu. Lapsed on seksuaalse ärakasutamise ja väärkohtlemise ohvrid. Tüdrukud ja poisid võivad olla varajaste või sundabielude ohvrid ning tüdrukuid võidakse sundida taluma kahjustavaid tavasid, nagu naiste suguelundite moonutamine. Liiga palju lapsi on jäetud ilma võimalusest saada kvaliteetset haridust (124 miljonit last ei käi hetkel koolis)³, nõuetekohasest arstiabist ja sotsiaalhoolekandest.

¹ Statistika pärineb UNICEFi veebilehelt (oktoober 2016), <https://www.unicef.org/statistics/>.

² Globaalne partnerlus lastevastase vägivalla lõpetamiseks;
https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/commitments/552_9061_commitment_Partnership_Pr evalence_Consequences_A4.pdf

³ UNESCO, 2015: <http://www.uis.unesco.org/Education/Documents/fs-31-out-of-school-children-en.pdf>

Ebasoodsas olukorras olevad lapsed, nagu vaesuses elavad lapsed, ebakindlas ja konfliktiolukorras elavad lapsed, puudega lapsed, vabadusest ilma jäetud või seadusega vastuollu sattunud lapsed, rändajatest ja pagulastest lapsed (kogu maailmas on ligikaudu 50 miljonit last rännanud üle piiride või olnud sunnitud ümber asuma; ning lapsed moodustavad praegu poole kõikidest pagulastest⁴), saatjata või perekonnata lapsed seisavad silmitsi eriliste ohtudega ning neid ohustavad diskrimineerimine, marginaliseerumine, hoolekandetasutusse paigutamine ja tõrjutus.

Pärast suuniste vastuvõtmist 2007. aastal on toimunud mitmeid arenguid nii seoses lapse õigustega kogu maailmas kui ka ELi lapsi käsitlevas poliitikas ELi välistegevuses, mistõttu on vaja suunised läbi vaadata. Ainuüksi 2015. aastal võeti vastu mitmed olulised rahvusvahelised lepingud, mille hulgas on eriti tähtsal kohal kestliku arengu tegevuskava 2030⁵, milles võetakse lubadus luua lastele ja noortele toetav keskkond, kus nad saavad oma õigusi ja võimeid täielikult kasutada (punkt 25), ning arengu rahastamise kokkulepe⁶ (Addis Abeba tegevuskava).

Üks peamisi kestliku arengu tegevuskava 2030 aluspõhimõtteid on see, et „ühtegi last ei jäetaks kõrvale“. See tähendab, et rahvusvaheline kogukond ja eelkõige riigid suurendavad jõupingutusi, et tagada kõikidele inimestele võrdsed võimalused ja jõuda kõige haavatavamate ja tõrjutumateni.

ÜRO Peaassamblee kutsus 2016. aasta septembris esimest korda kokku suuri pagulas- ja rändevoogusid käsitleva riigipeade ja valitsusjuhtide tasandi tippkohtumise. Kohtumise tulemusel sündinud dokument, New Yorgi deklaratsioon,⁷ sisaldab kohustusi kaitsta kõigi pagulaste ja rändajate inimõigusi, sõltumata nende staatusest. Kohustuste hulka kuulub kõikidele pagulastest ja rändajatest lastele hariduse võimaldamise tagamine mõne kuu jooksul pärast saabumist; seksuaalse ja soolise vägivalla ennetamine ja sellele reageerimine ning töö selle nimel, et lõpetada tava lapsi nende rändestaatuse kindlaksmääramise eesmärgil kinni pidada; naiste ja tüdrukute õiguste kaitsmine ning nende täieliku, võrdse ja mõtestatud osalemise edendamine lahenduste leidmisel.

⁴ *Uprooted: The growing crisis for refugee and migrant children*, UNICEF (september 2016), lk 3 ja 6.

⁵ *Kestliku arengu tegevuskava 2030 „Muudame oma maailma“*, ÜRO Peaassamblee resolutsioon, 25. september 2015 (UNGA A/RES/70/1).

⁶ Arengu rahastamise kolmanda rahvusvahelise konverentsi Addis Abeba tegevuskava (Addis Abeba tegevuskava), A/RES/69/313, august 2015.

⁷ Pagulasi ja rändajaid käsitlev New Yorgi deklaratsioon, A/71/L.1*, 13. september 2016.

Euroopa Liidu üldine välis- ja julgeolekupoliitika strateegia⁸ rõhutab kestliku arengu eesmärkide tähtsust ja pühendumust integreerida inimõigused kõikidesse poliitikavaldkondadesse ELi välistegevuse kontekstis. Kooskõlas mitmekülgse lähenemisviisiga toimetulekuvõimele on olemas ka kindel kohustus keskenduda töö süvendamisele hariduse, kommunikatsiooni, kultuuri ja noorte valdkonnas. Euroopa Komisjoni ettepanekus võtta vastu uus Euroopa konsensus arengu küsimuses⁹ rõhutatakse samuti seda kohustust integreerida inimõigused ja ühtlustada ELi arengukoostöö poliitika kestliku arengu tegevuskavaga 2030. Peale selle võttis EL endale kohustuse liikuda õigustel põhineva lähenemisviisi suunas seoses liidu operatsioonidega (vt punkt 2B, õigustel põhinev lähenemisviis), võttes vastu ELi inimõiguste ja demokraatia strateegilise raamistiku ning tegevuskava (2012)¹⁰ ja nõukogu järeldused, milles käsitletakse õigustel põhinevat lähenemisviisi arengukoostööle (mai 2014)¹¹.

B. Eesmärk ja kohaldamisala

Käesolevate *laste õiguste edendamist ja kaitset käsitlevate ELi suuniste (edaspidi „suunised“)*¹² eesmärk on tuletada meelde lapse õiguste rahvusvahelisi norme ja anda praktilisi suuniseid ELi institutsioonide ja ELi liikmesriikide ametnikele, et i) tugevdada nende rolli kõikide laste õiguste edendamisel ja kaitsmisel ELi välistegevuses, julgustades ja toetades partnerriikide oma süsteemide tugevdamist, ning ii) tõhustada veelgi nende koostööd rahvusvaheliste ja kodanikuühiskonna organisatsioonidega.

⁸ Euroopa Liidu üldine välis- ja julgeolekupoliitika strateegia

<https://europa.eu/globalstrategy/en/global-strategy-foreign-and-security-policy-european-union>

⁹ Ettepanek Euroopa uue arengukonsensususe kohta „Meie maailm, meie väärikus, meie tulevik“, COM(2016) 740 final, 22. november 2016.

¹⁰ ELi inimõiguste ja demokraatia strateegiline raamistik ja tegevuskava, 11855/2012, juuni 2012.

¹¹ Nõukogu järeldused, milles käsitletakse õigustel põhinevat lähenemisviisi arengukoostööle, 9987/14, mai 2014. Komisjon on välja töötanud vahendid, et suunata töötajaid õigustel põhineva lähenemisviisi rakendamisel, *Komisjoni talituste töödokument „Õigustel põhinev lähenemisviis, ELi arengukoostöö jaoks kõiki inimõigusi hõlmav vahend“* (SWD(2014) 152 final) (dok 9489/14, 5. mai 2014).

¹² III lisas on loetelu, mis sisaldab viiteid ELi suunistele, komisjoni teatistele ja nõukogu järeldustele, mis täiendavad laste õiguste edendamist ja kaitset käsitlevaid ELi suuniseid.

Selleks et täita oma lubadus edendada ja kaitsta laste õigusi, edendab EL ÜRO lapse õiguste konventsiooni üldises märkuses nr 5¹³ sätestatud üldisi rakendusmeetmeid. Üldiste rakendusmeetmete eesmärk on edendada kõikide konventsioonis ette nähtud õiguste kasutamist kõikide laste poolt järgmiste vahendite abil: **õigusaktid, eelarveeraldised, valitsussektori või sõltumatute koordineerimis- ja järelevalveasutuste loomine, ulatuslike andmete kogumine, teadlikkuse tõstmine ja koolitus ning asjakohaste poliitikate, teenuste ja programmide väljatöötamine ja rakendamine**. Seega on üldised rakendusmeetmed lapse õiguste teostamise alustalaks, tagades vajalike struktuuride ja vahendite olemasolu **süsteemi tugevdava lähenemisviisi** abil.

Kooskõlas kestliku arengu eesmärkide olulise teemaga on käesolevate muudetud suuniste eesmärk see, et „ühtegi last ei jäetaks kõrvale“, kasutades üldiste rakendusmeetmete rakendamisel õigustel põhinevat lähenemisviisi, mis hõlmab kõiki inimõigusi. Meetmed, mis on vajalikud kõnealuse eesmärgi saavutamiseks, on esitatud tegevussuuniste 5. osas.

2. ELi MEETMETE PÕHIMÕTTED

A. ÜRO lapse õiguste konventsioon

ELi laste õigusi käsitlev poliitika lähtub kindlalt ÜRO lapse õiguste konventsioonist. Kõik ELi liikmesriigid on osalised ÜRO lapse õiguste konventsioonis, mis on kõige laialdasemalt ratifitseeritud inimõigustealane kokkulepe ajaloos, mille praegu on ratifitseerinud 196 osalisriiki. See on kõige ulatuslikum inimõigustealane kokkulepe ja õiguslik vahend, et edendada ja kaitsta kõiki vajalikke lapsi puudutavaid õigusi: majanduslikke, sotsiaalseid, kultuurilisi, kodaniku- ja poliitilisi õigusi. Selles 1989. aastal vastu võetud konventsioonis tuuakse välja universaalsed normid seoses kõikide laste hoolduse, kohtlemise, ellujäämise, arengu, kaitse ja osalemisega. Tegemist oli esimese rahvusvahelise õigusaktiga, milles tunnistatakse lapsed selgesõnaliselt sotsiaalseteks osalejateks ja aktiivseteks õiguste omajateks.

ÜRO lapse õiguste konventsiooni kohaselt on laps iga alla 18 aasta vanune isik.

¹³ ÜRO lapse õiguste konventsiooni üldine märkus nr 5, lapse õiguste konventsiooni rakendamise üldmeetmed (artiklid 4, 42 ja 44 lõige 6), CRC/GC/2003/5, 27. november 2003.

Neli ÜRO lapse õiguste konventsiooni üldpõhimõtet

ÜRO lapse õiguste konventsiooni rakendamisel lähtutakse neljast allpool esitatud üldpõhimõttest.

Nendest põhimõtetest juhendatakse konventsiooni *kõikide* teiste artiklite tõlgendamisel ja rakendamisel ning need on lapse õigustel põhineva lähenemisviisi aluseks. Nagu muid asjakohaseid konventsiooni artikleid, fakultatiivprotokolle ja komitee üldisi märkusi¹⁴, peaks EL oma lapse õigusi käsitleva poliitika ja meetmete kujundamisel arvesse võtma neid nelja üldpõhimõtet.

Artikkel 2 <u>Mittediskrimineerimine:</u> Kõiki lapsi kaitstakse ilma igasuguse diskrimineerimiseta, sõltumata lapse või tema vanema rassist, nahavärvist, soost, keelest, usust, vaatamata tema poliitilistele või muudele seisukohtadele, kodakondsusele, etnilisele või sotsiaalsele päritolule, varanduslikule seisundile, puudele või sünnipärale või muudele tingimustele.	Artikkel 3 <u>Lapse parimad huvid:</u> Igasugustes lapsi puudutavates ettevõtmistes tuleks seada esikohale lapse parimad huvid. <i>(Vt ka ÜRO lapse õiguste konventsiooni üldine märkus nr 14¹⁵ (CRC/C/GC/14), 2013)</i>
--	--

¹⁴ Lapse Õiguste Komitee on sõltumatutest ekspertidest koosnev asutus, mis jälgib ÜRO lapse õiguste konventsiooni rakendamist selle osalisriikide poolt. Komitee koostab üldisi märkusi, et anda selgitusi ja suuniseid ÜRO lapse õiguste konventsiooni ja selle fakultatiivprotokollide rakendamise kohta. Üldised märkused ei ole osalisriikidele siduvad.

¹⁵ Üldine märkus nr 14 (2013) lapse õiguse kohta, et tema parimad huvid tuleb seada esikohale (artikkel 3 lõige 1)*, CRC/C/GC/14.

Artikkel 6 <u>Õigus elule, ellujäämisele ja arengule:</u> Lastel on õigus elule; <i>ning</i> riigid peavad tagama <i>nii suures ulatuses kui võimalik</i> lapse ellujäämise ja täieliku arengu.	Artikkel 12 <u>Lapse seisukohtade austamine:</u> Kõik lapsed, kes on võimelised iseseisvaks seisukohavõtuks, peavad saama õiguse väljendada oma vaateid vabalt kõikides teda puudutavates küsimustes, hinnates lapse vaateid vastavalt tema vanusele ja küpsusele. <i>(vt ka ÜRO lapse õiguste konventsiooni üldine märkus nr 12¹⁶ (CRC/C/GC/12), 2009)</i>
<u>Konventsiooni fakultatiivprotokollid¹⁷</u> Konventsioonil on kolm fakultatiivprotokolli: i) laste müüki, lasteprostitutsiooni ja -pornograafiat käsitlev fakultatiivprotokoll (173 osalisriiki), ii) laste relvastatud konfliktidesse kaasamist käsitlev fakultatiivprotokoll (165 osalisriiki) ja iii) teavitamismenetlust käsitlev fakultatiivprotokoll (29 osalisriiki). Teavitamismenetlust käsitleva fakultatiivprotokolli ratifitseerimine ja rakendamine võimaldab lastel konventsiooni ja selle esimese kahe fakultatiivprotokolli alusel esitada kaebusi seoses nende õiguste konkreetsete rikkumistega. Samuti näitab see pühendumust edendada ja kaitsta lapse õiguste kõiki aspekte, nagu see on sõnastatud ÜRO lapse õiguste konventsioonis, eelkõige artiklis 12 lapse seisukohtade austamise kohta.	

¹⁶ Üldine märkus nr 12 (2009) lapse õiguse kohta olla ära kuulatud, CRC/C/GC/12.

¹⁷ Inimõigustealaste lepingute fakultatiivprotokollid on iseseisvad lepingud, mis on avatud allakirjutamiseks, ühinemiseks ja ratifitseerimiseks riikidele, kes on põhilepingu osalised.

Koos muude lapse õigusi käsitlevate rahvusvaheliste ja piirkondlike normidega, sh nendega, mille on vastu võtnud Euroopa Nõukogu, moodustavad need õigusaktid kindla aluse sellele, et kõigile lastele oleks ilma diskrimineerimiseta tagatud inimõigused. Samuti on need võrdlusaluseks, millest lähtuvalt aidata kaasa edusammudele lapse õiguste edendamisel ning neid edusamme jälgida.

Olulisi edusamme on tehtud ka lapsele sobimatut tööd käsitleva ILO konventsiooni nr 182 (180 osalisriiki) ja töölevõetava isiku vanuse alammäära käsitleva ILO konventsiooni nr 138 (169 osalisriiki) kasvaval ratifitseerimisel ja rakendamisel.

B. Kõiki inimõigusi hõlmav õigustel põhinev lähenemisviis

ELi inimõiguste ja demokraatia strateegilises raamistikus ning inimõiguste ja demokraatia tegevuskavas¹⁸, mis võeti vastu 2012. aasta juunis, võttis EL endale kohustuse liikuda kõiki inimõigusi hõlmava õigustel põhineva lähenemisviisi suunas. Selle kohustuse täitmiseks võttis komisjon 2014. aastal vastu oma talituste töödokumendi, mis sisaldab vahendeid kõiki inimõigusi hõlmava õigustel põhineva lähenemisviisi rakendamiseks¹⁹. See lähenemisviis on töömeetod, mis põhineb inimõiguste süvalaiendamisel (vt C jagu allpool), lisades inimõigustealased normid ja põhimõtted nii koostöö vahendina kui ka eesmärgina ning integreerides inimõiguste austamise kõikide poliitikate ja programmide kavandamisse, rakendamisse, järelevalvesse ja hindamisse. Kõiki inimõigusi hõlmav õigustel põhinev lähenemisviis põhineb inimõiguste universaalsusel ja jagamatusel ning osalemise, mittediskrimineerimise, läbipaistvuse ja vastutuse põhimõtetel.

¹⁸ ELi inimõiguste ja demokraatia strateegiline raamistik ja tegevuskava, 11855/2012, juuni 2012.

¹⁹ Komisjoni talituste töödokument „Kõiki inimõigusi hõlmav õigustel põhinev lähenemisviis ELi arengukoostöö jaoks“ (SWD(2014) 152 final) (dok 9489/14, 5. mai 2014).

Kõiki inimõigusi hõlmava õigustel põhineva lähenemisviisi põhimõtted peegeldavad ÜRO lapse õiguste konventsiooni nelja juhtpõhimõtet, mis kujutavad endast lapse õigustel põhinevat lähenemisviisi.

Lapse õigustel põhineva lähenemisviisi mõiste, mis on määratletud ÜRO lapse õiguste konventsiooni üldises märkuses nr 13²⁰.

„Lapse õigustel põhinev lähenemisviis on lähenemisviis, mis edendab kõikide laste õiguste (nagu need on sätestatud konventsioonis) teostamist, arendades kohustuste kandjate suutlikkust täita oma kohustust austada, kaitsta ja teostada õigusi (artikkel 4) ning õiguste valdajate suutlikkust oma õigusi kasutada, lähtudes alati õigusest **mittediskrimineerimisele** (artikkel 2), **lapse parimate huvide** arvestamisele (artikli 3 lõige 1), õigusest **elule, ellujäämisele ja arengule** (artikkel 6) ning **lapse õigusest oma seisukohtade väljendamise austamisele** (artikkel 12). Samuti on lapsel kooskõlas lapse arenevate võimetega oma õiguste teostamisel õigus hooldajate, vanemate ja kogukonna liikmete suunamisele ja juhendamisele (artikkel 5). See lapse õigustel põhinev lähenemisviis on terviklik ja seab esiplaanile lapse enese tugevate külgede ja võimete toetamise ning kõikide sotsiaalsete süsteemide toetamise, milles laps osaleb: perekond, kool, kogukond, institutsioonid, religioossed ja kultuurisüsteemid“ (*rõhutamiseks paksus kirjas*).

²⁰ Üldine märkus nr 13 (2011) lapse õiguse kohta mitte kannatada vägivalla mitte ühegi vormi käes, CRC/C/GC/13, lk 23.

„EL“ viitab ELi institutsioonide ja ELi liikmesriikide ametnikele.

Kooskõlas eeltooduga juhindub ELi oma laste õiguste alases tegevuses meie partnerriikide toetamisel (et rakendada üldisi rakendusmeetmeid) järgmistest põhimõtetest:

- **Inimõiguste õiguspärasus, universaalsus ja jagamatus** – kõik ELi ja partnerriikide poolt võetud meetmed peavad olema kooskõlas ÜRO lapse õiguste konventsiooniga. Näiteks peab partnerriik tagama oma õigusaktide vastavuse ÜRO lapse õiguste konventsiooni sätetega.
- **Algpõhjustel põhinev lähenemisviis** – EL peaks tegema partnerriikidega koostööd, et käsitleda algpõhjuseid, miks mingit õigust ei austata, kaitsta ega teostata. Lapse õiguste hindamine võimaldab riigil kaardistada rikkumisi (millised, kelle suhtes, kus, miks, millises ulatuses jne) ja selle põhjal saab riik ELi abiga keskenduda rikkumiste algpõhjuste käsitlemisele.²¹
- **Süsteemi tugevdav lähenemisviis** – EL peaks keskenduma sellele, et aidata partnerriikidel tugevdada nende süsteeme ja vältida igal võimalusel paralleelsete meetmete või struktuuride loomist või toetamist (näiteks mitmeid erinevaid projekte rahastades). Lapse õigustega tegelemisel on partnerriigid ELi peamised koostööpartnerid sel lihtsal põhjusel, et ÜRO lapse õiguste konventsiooni osalisriikidena on nad peamised laste õiguste elluviimise eest vastutajad oma jurisdiktsiooni piires. Seepärast kavatseb EL aidata partnerriikidel tugevdada süsteemi iga osa, nagu on sätestatud üldiste rakendusmeetmetega, nii et kõiki lapse õigusi saaks paremini austada, kaitsta ja teostada.
- **Pikaajalised ja jätkusuutlikud lahendused, mis seavad eesmärgiks asjaomaste laste olukorra kohese parandamise:** ELi välistegevus peaks tooma laste jaoks kaasa pikaajalise, jätkusuutliku ja positiivse muutuse. Selleks et sel oleks suurem mõju ja püsiv kasu, on oluline keskenduda tööle kohustuste kandjatega, et tugevdada olemasolevaid süsteeme.

²¹ Ülevaate kohta riigi olukorrast lähtuvast lapse õiguste analüüsist vt *ELi ja UNICEFi vahelise lapse õigusi käsitleva töövahendi* 1. moodulit: „*Lapse õiguste integreerimine arengukoostöösse*“; <https://www.unicef.org/eu/crtoolkit/>.

- **Osalemine ja mõjuvõimu suurendamine** – EL peaks tegema partnerriikidega koostööd, et suurendada laste võimet osaleda kohalikus otsustusprotsessis ja neid puudutavates protsessides kohalikul, riiklikul, piirkondlikul või rahvusvahelisel tasandil, kooskõlas ÜRO lapse õiguste konventsiooni artikliga 12 ja üldise märkusega nr 12. ELi eesmärk peaks olema suurendada kohustuste kandjate teadlikkust vajadusest lastega konsulteerida ja edendada vastavalt parandatud juhtimisstruktuure. Sel viisil saavad lapsed rohkem mõjuvõimu ja õpivad eluks vajalikke oskusi. ELi eesmärk peaks olema konsulteerida kohalike organisatsioonidega, kes töötavad lastega, et aidata parimal viisil kaasa laste õiguste edendamisele kohalikul tasandil.
- **Mittediskrimineerimine ja võrdõiguslikkus** – EL peaks tegema koostööd partnerriikidega, et tagada suurem võrdsus kõigi laste vahel, käsitledes diskrimineerivaid seadusi, poliitikat ja tavasid ning keskendudes kõige enam tõrjutud lastele. EL pöörab suurt tähelepanu sellele, et kogemata ei süvendata olemasolevaid diskrimineerivaid olukordi, sealhulgas soolist diskrimineerimist, vaid pigem seatakse prioriteediks kõige tõrjutumad, et algpõhjustega tegeledes ja püsivaid lahendusi pakkudes vähendada lõhet kõige rohkem mahajäänutega.
- **Aruandekohustus ja juurdepääs õigusriigile** – ELi meetmete eesmärk peaks olema suurendada partnerriikide aruandekohustust ja läbipaistvust laste, nende perede ja kogukondade ees seoses nende jõupingutustega laste õiguste järgimisel. Õiguste tegelikuks tagamiseks peab olema võimalik kasutada rikkumiste heastamiseks tõhusaid õiguskaitsevahendeid. ELi meetmed peaksid püüdma pöörata erilist tähelepanu sellele, et laste ja nende esindajate jaoks oleksid tagatud tõhusad lastega arvestavad menetlused.
- **Läbipaistvus ja teabele juurdepääs:** ELi meetmete eesmärk peaks olema suurendada partnerriikide jõupingutuste läbipaistvust laste õiguste tagamisel ja aidata kaasa sellele, et kooskõlas ÜRO lapse õiguste konventsiooniga tagataks lapse vabadus otsida, saada ja levitada teavet. Näiteks laste mõjuvõimu suurendamiseks peaks neil olema juurdepääs vanusele sobivale teabele, kusjuures erilist tähelepanu tuleb pöörata soolisele diskrimineerimisele. EL võiks suurendada partnerriikide teadlikkust sellest, et kõnealust teavet tuleb esitada kõikide valdkondade, sealhulgas eelarvealaste otsuste ja kulutuste kohta. Samuti on oluline, et arenguprogrammid ja -projektid oleksid läbipaistvad ning teave kättesaadav ja see edastataks õiguste valdajatele.

- **Poliitika sidusus seoses lapse õigustega** – EL peaks püüdma tagada, et ühegi sektori (näiteks kaubandus, energeetika, ränne jne) poliitika või meede ei kahjustaks lapse õigusi ja ideaalis toetaks nende teostamist. Seetõttu kujutab see endast kahjustamisest hoidumisel põhinevat lähenemisviisi.

Kõiki inimõigusi hõlmava õigustel põhineva lähenemisviisi ja soolise võrdõiguslikkuse omavahelised seosed

Sooküsimus on lahutamatu osa kõiki inimõigusi hõlmavast õigustel põhinevast lähenemisviisist ning EL pühendub jätkuvalt kõigi inimõiguste edendamisele, kaitsmisele ja teostamisele ning Pekingi tegevusprogrammi ja rahvusvahelise rahvastiku- ja arengukonverentsi tegevusprogrammi ja nende läbivaatamist käsitlevate konverentside tulemuste täielikule ja tulemuslikule rakendamisele ning sellega seoses toetab jätkuvalt seksuaal- ja reproduktiivtervishoidu²²; sama olulised on konventsioon naiste diskrimineerimise kõigi vormide likvideerimise kohta ja ELi suunised, mis käsitlevad naistevastast vägivalda ja võitlust kõikide naistediskrimineerimise vormide vastu; ELi strateegia, mis käsitleb naiste ja meeste võrdseid võimalusi; naisi, rahu ja julgeolekut käsitlevate ÜRO Julgeolekunõukogu resolutsioonide 1325 ja 1820 rakendamine ELi poolt – laiaulatuslik lähenemisviis; ning ELi tegevuskava soolise võrdõiguslikkuse ja naiste mõjuvõimu suurendamise kohta.

Kestliku arengu tegevuskava 2030 on hiljutine oluline lisandus rahvusvahelisele konsensusele selle kohta, kui tähtis on saavutada sooline võrdõiguslikkus ning austada, kaitsta ja täita naiste ja tüdrukute inimõigusi, ning moodustab selle saavutamise raamistiku.

²² Nõukogu järeldused sooküsimuste kohta arengukoostöös (mai 2015, dok 9242/15).

C. Süvalaiendamine

Süvalaiendamine seisneb lapse õiguste süstemaatilises integreerimises kõikidesse ELi poliitikavaldkondadesse, meetmetesse ja programmidesse. See laiendab lapse õiguste integreerimist traditsioonilistest lapsekesksetest sektoritest nagu toitumine, tervishoid ja haridus ka muudesse sektoritesse nagu energeetika, põllumajandus, transport, kaubandus ja investeeringud, arengukoostöö, humanitaarabi, infrastruktuur, kliimamuutused ja keskkond. Kui üldse, on lapse õiguste suhtes neutraalseid poliitikaid või programme väga vähe: enamik mõjutavad lapsi otseselt või kaudselt, positiivselt või negatiivselt. Lisaks sellele on enamik sektoreid, kui mitte kõik, omavahel seotud ja üksteisest sõltuvad.

Kui soovime laste õiguste vallas saavutada reaalseid tulemusi, peavad **kõik sektorid** andma oma panuse. Selleks rõhutatakse käesolevates suunistes, kui tähtis on süvalaiendada lapse õigusi kõikidesse sektoritesse ja kogu programmitöösse ning tõstetakse esile ***ELi ja UNICEFi vahelist lapse õigusi käsitlevat töövahendit „Lapse õiguste integreerimine arengukoostöösse“²³***.

Selle uuendusliku vahendi töötasid välja EL ja UNICEF ühiselt. See 2013. aastal kasutusele võetud töövahend annab praktilisi suuniseid selle kohta, kuidas tagada laste õiguste tõhus integreerimine ja kohaldamine kahe- ja mitmepoolsete arenguabi programmide puhul. See sisaldab rohkem kui **80 uuenduslikku vahendit ja praktilisi suuniseid**, mis hõlmavad 8 temaatilise mooduli abil lapse õigusi arengu programmeerimises ja valdkondlikus poliitikas, laste osalemist, mõjuhindamist, koostööd kodanikuühiskonnaga, lapse õigusi seoses juhtimise, kriisiolukordade ja eelarve koostamisega. See on hindamatu abivahend ELi institutsioonide ja ELi liikmesriikide ametnike ja kõigi arenguküsimustega tegelejate jaoks.

Internetis on ülevaade sellest vahendist kättesaadav inglise, prantsuse ja hispaania keeles:

<http://www.unicef.org/eu/crtoolkit/toolkit.html>.

On loodud ka veebisait, et edendada ELi delegatsioonides kõigi arengupartnerite jaoks korraldatavaid koolitusseminare: <http://www.childrightstoolkit.com>.

Siin on kõnealune vahend kättesaadav araabia, inglise, prantsuse, saksa, hispaania ja portugali keeles.

²³ *ELi ja UNICEFi vaheline lapse õigusi käsitlev töövahend „Lapse õiguste integreerimine arengukoostöösse“*
<https://www.unicef.org/eu/crtoolkit/>.

3. ELi TEGEVUSE PRIORITEEDID

- **Toetada ja julgustada partnerriike täitma oma õiguslikke kohustusi**, et edendada lapse õiguste konventsiooni ja selle kahe fakultatiivprotokolli ning muude lapse õigusi käsitlevate rahvusvaheliste ja piirkondlike kokkulepete ja normide rakendamist.

Eelkõige tõsta teadlikkust lapse õiguste konventsiooni teavitushetkest käsitlevast kolmandast fakultatiivprotokollist²⁴, mis jõustus 14. aprillil 2014, ning julgustada ja toetada selle ratifitseerimist.

- **Tõsta teadlikkust ja edendada paremat arusaamist** ÜRO lapse õiguste konventsiooni põhimõtetest ja sätetest, selle kolmest fakultatiivprotokollist ja üldistest märkustest, ning muudest lapse õigusi käsitlevatest rahvusvahelistest ja piirkondlikest õigusaktidest ja normidest nii partnerriikides kui ka ELi töötajate seas kõigil tasanditel, sealhulgas nende seas, kes ei tegele otseselt lapse õigustega.
- **Järgida** ÜRO lapse õiguste konventsiooni üldise märkuses nr 5 sätestatud **õigustel põhinevat lähenemisviisi üldiste rakendusmeetmete rakendamisele**, mis põhineb alati ÜRO lapse õiguste konventsiooni neljal üldpõhimõttel, milleks on mittediskrimineerimine, lapse parimate huvide arvestamine, lapse ellujäämine ja areng ning lapse osalemine, et võimaldada kõikidel lastel täiel määral kasutada kõiki kõnealuses konventsioonis sätestatud õigusi.
- **Suurendada teadlikkust soolisest võrdõiguslikkusest ja edendada seda** kõikide poiste ja tüdrukute hulgas, pöörates erilist tähelepanu soolise diskrimineerimisega tegelemisele ja tüdrukute mõjuvõimu suurendamisele.
- **Parandada ELi lapsi käsitleva välistegevuse sidusust. Edendada koostoimeid ja tugevdada institutsioonidevahelist koostööd**, sealhulgas seoses Euroopa Komisjon ja kõrge esindaja poolt edendatavate lapse õiguste alaste algatustega ning seoses **lapsi käsitleva ELi välistegevuse ja ELi liikmesriikide tegevusega**.

²⁴ Lapse õiguste konventsiooni kolmas fakultatiivprotokoll on rahvusvaheline inimõigusi käsitlev leping, mis võimaldab ÜRO lapse õiguste komiteel (edaspidi komitee) ära kuulata kaebused, milles väidetakse, et lapse õigusi on rikutud. ÜRO poole võivad lapsed pöörduda vaid siis, kui siseriiklik õigussüsteem ei ole suutnud rikkumist hüvitada.

- **Täiendada ja tugevdada ELi praeguseid jõupingutusi mitmepoolsetel foorumitel ja anda lapse õigustele suurem kaal rahvusvahelises tegevuses, eesmärgiga edendada nende teostamist ning hoida ära lapse õiguste rikkumisi kogu maailmas.**
- **Toetada kestliku arengu tegevuskava 2030 rakendamist**, keskendudes eelkõige eesmärkidele ja sihtidele, mis on lastele kõige olulisemad (vt II lisa). Käesolevate suuniste eesmärk on täiendada kõiki teisi ELi jõupingutusi kestliku arengu tegevuskava 2030 täitmiseks.

4. ELi VAHENDID LASTE ÕIGUSTE EDENDAMISEKS JA KAITSMISEKS

ELil on laste õiguste edendamiseks ja kaitsmiseks olemas mitmesugused instrumendid ja rahastamisvahendid. Laste õiguste tõhusaks käsitlemiseks ja kestliku arengu tagamiseks peab EL tagama oma erinevate rahastamisvahendite sidusa ja täiendava kasutamise.

- **Poliitilised dialoogid** annavad võimaluse arutada partnerriikidega ametlikult ja regulaarselt vastastikust huvi pakkuvaid kahepoolseid, piirkondlikke ja rahvusvahelisi küsimusi. Kuigi need dialoogid ei ole suunatud üksnes inimõigustele, on olemas mehhanismid, nagu struktureeritud dialoog, inimõiguste, sealhulgas lapse õiguste küsimuste tõstatamiseks.
- **Inimõigustealased dialoogid**²⁵ on keskendunud inimõigustele. Nende peamine eesmärk on võimaldada ELil jagada partnerriikidega oma muret inimõiguste rikkumiste pärast, koguda teavet ja püüda parandada inimõiguste olukorda asjaomastes partnerriikides. Lisaks ELi tasandi dialoogidele peavad liikmesriigid partnerriikidega dialooge ka riiklikul tasandil.

Vajaduse korral peaks dialoog hõlmama lapse õigusi ning eelkõige edendama **erinevaid süsteemseid elemente**, mida riik peab lapse õiguste teostamiseks tõhustama (välja toodud tegevussuuniste 6. osas). Arutelud peaksid põhinema asjaomase riigi laste õiguste olukorra analüüsil ning tooma välja peamised rikkumised ja mured, millega lapsed silmitsi seisavad.

²⁵ EL peab inimõiguste alaseid dialooge / on loonud inimõiguste allkomisjonid / peab konsultatsioone rohkem kui 40 riigiga üle kogu maailma.

- **Avaldused ja demaršid** on samuti olulised vahendid, et tõsta teadlikkust laste õigustest ning neid õigusi edendavatest ja kaitsvatest rahvusvahelistest normidest ja standarditest. Need võivad pakkuda võimalusi edendada ÜRO lapse õiguste konventsiooni ja selle kolme fakultatiivprotokolli rakendamist.
- Lapse õigusi kajastatakse ja käsitletakse ka **ELi inimõiguste ja demokraatia alastes riiklikes strateegiates**. ELi delegatsioonid saavad seada esmatähtsaks teatavaid küsimusi ning paljudes strateegiates on lapse õigused prioriteedina esile tõstetud. Isegi kui see nii ei ole, tunnistab EL, et tegemist on valdkondadeülese teemaga. Riiklikud strateegiad võimaldavad põhjalikult analüüsida laste olukorda asjaomases riigis ning teha kindlaks võimalikud lüngad ning lapse õiguste kaitse tagamiseks vajalikud meetmed ja mehhanismid.
- EL kasutab laste õiguste edendamiseks ja kaitsmiseks oma **kahe- ja mitmepoolset koostööd**, kasutades vastastikku täiendavalt ELi geograafilisi ja temaatilisi rahastamisvahendeid, tehes koostööd riikide ametivõimude, ÜRO, kodanikuühiskonna ja teiste partneritega.
- Hiljutine strateegia „**Kaubandus kõigile**“²⁶ kehtestab ambitsioonika ja kõikehõlmava tegevuskava tagamaks, et majanduskasv käib käsikäes sotsiaalse õigluse, inimõiguste austamise ning rangete tööalaste ja keskkonnanormidega.

GSP+²⁷ on ELi esmane kaubanduslik vahend, et edendada arenguriikides peamiste rahvusvaheliste normide järgimist inimõiguste, töötaja õiguste, keskkonnakaitse ja hea valitsemistava valdkonnas. See annab ühepoolse, soodsa turulepääsu haavatavatele arengumaadele, **kes võtavad endale kohustuse ratifitseerida ja tõhusalt rakendada 27 kesket rahvusvahelist pakti**²⁸. Muu hulgas on GSP+ kavaga hõlmatud 27 põhikonventsiooni hulgas ÜRO lapse õiguste konventsioon (1989) ja lapsele sobimatu töö ja muu talle sobimatu tegevuse viivitamatu keelustamise konventsioon nr 182 (1999). Tegemist on korrapäraselt kontrollitava stiimulipõhise kavaga, et toetada ja innustada arenguriike liikuma kestliku arengu suunas.

²⁶ Kaubandus kõigile: vastutustundlikuma kaubandus- ja investeerimispoliitika poole, oktoober 2015.
http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2015/october/tradoc_153846.pdf

²⁷ Praegu kuuluvad GSP+ riikide hulka Armeenia, Boliivia, Cabo Verde, Gruusia, Kõrgõzstan, Mongoolia, Pakistan, Paraguay ja Filipiinid.

²⁸ 7 ÜRO inimõiguste deklaratsiooni, 8 Rahvusvahelise Tööorganisatsiooni (ILO) konventsiooni, mis käsitlevad töötaja õigusi, 8 mitmepoolset keskkonnakokkulepet ning 4 hea valitsemistava deklaratsiooni.

Lisaks sisaldavad hiljutised **ELi vabakaubanduslepingud** õiguslikult siduvaid sätteid töötaja õiguste ja keskkonnakaitse kohta. ILO määratletud lapstööjõu kasutamise keeld on sõnaselgelt lisatud kõikidesse hiljuti ELi ja partnerriikide vahel läbiräägitud kaubanduslepingute kaubanduse ja kestliku arengu peatükkidesse.

Kodanikuühiskonna, sealhulgas lastele keskenduvate kodanikuühiskonna osalejate, ametiühingute, tööandjate organisatsioonide, ettevõtjate ühenduste, keskkonnaorganisatsioonide ja inimõiguste kaitsjate kaasamine on nende kaubandusinstrumentide edukaks rakendamiseks keskse tähtsusega, aidates kindlaks teha küsimused ja tulevased tegevusvaldkonnad. Samuti on ELi ja meie partnerriikide kodanikuühiskonnal regulaarselt võimalus kohtuda, et ühiselt olulisi küsimusi arutada.

5. TEGEVUSSUUNISED

Käesolevas tegevussuuniste osas tehakse kindlaks võimalused ja vahendid, et teha tulemuslikult tööd laste õiguste edendamiseks ja kaitsmiseks partnerriikides, ning ELi järgmised sammud, kasutades eespool kirjeldatud vahendeid parimal võimalikul viisil.

Selles on arvesse võetud **paljusid** lapse õiguste komitee poolt kindlaks määratud **meetmeid**, mida on vaja ÜRO lapse õiguste konventsiooni tõhusaks rakendamiseks. Neid meetmeid tuntakse kui **üldiseid rakendusmeetmeid**²⁹ ja need hõlmavad õiguslikke, haldus- ja muid meetmeid, mis liikmesriigid peavad ÜRO lapse õiguste konventsioonis sätestatud õiguste rakendamiseks kehtestama. Üldiste rakendusmeetmete rakendamisel tuleks alati lähtuda ÜRO lapse õiguste konventsiooni neljast üldpõhimõttest (vt jaotis 3).

Rakendades süsteemi tugevdavat lähenemisviisi, käsitlevad riigid kogu lapse õiguste spektrit, kuna sellise lähenemisviisi eesmärk on kaitsta kõiki lapse õigusi, sealhulgas ning eelkõige nende õigusi, kes on kõige haavatavamad ja tõrjutumad, nagu riigisisesed põgenikud või rändajate ja pagulaste lapsed, sealhulgas saatjata lapsed, puudega või vähemusrühmadesse kuuluvad lapsed. Selle lähenemisviisiga võetaks arvesse ka tüdrukute ja poiste sool ja vanusel põhinevaid erinevaid vajadusi.

²⁹ ÜRO Lapse Õiguste Komitee koostas ÜRO lapse õiguste konventsiooni artikli 4 juurde üldise märkuse nr 5 (2003). Selles kirjeldatakse osalisriikide kohustusi arendada välja ÜRO lapse õiguste konventsiooni rakendusmeetmed, mida tuntakse kui „**üldisi rakendusmeetmeid**“.

Järgnevas jaos käsitletakse süsteemi iga elementi ning visandatakse ELi poolt soovitatavalt võetavad meetmed ja meetmed, mida EL peaks kavandama koos partnerriikidega, et saavutada kõikide lapse õiguste parem kaitsmine.

A. Õigusaktid ja poliitika

Lapse õigusi edendavad ja kaitsvad meetmed peavad olema selgelt kehtestatud siseriiklikes õigusaktides, samuti neid täiendavates poliitikates ja nende rakendamist toetavates suunistes. On oluline, et kõik riiklikud õigusaktid ja poliitikad on kooskõlas ÜRO lapse õiguste konventsiooni ja selle fakultatiivprotokollidega. Seda on võimalik saavutada kas inkorporeerides kõnealused sätted otse siseriiklikku õigusesse või kohandades siseriiklikku õigust kooskõlas rahvusvaheliste kohustustega.

EL peaks toetama ja innustama partnerriike tegema järgmist:

- **ühinema** asjaomaste lapse õiguste edendamist ja kaitsmist käsitlevate **rahvusvaheliste või piirkondlike õigusaktide või normidega või need ratifitseerima ja/või rakendama ja jõustama**³⁰, pidades eelkõige silmas ÜRO lapse õiguste konventsiooni ja selle kolme fakultatiivprotokolli, ILO konventsioone nr 138 ja 182;
- **läbi vaatama ja tühistama reservatsioonid**, mis riik on teinud seoses ÜRO lapse õiguste konventsiooni ja selle fakultatiivprotokolliga;
- **toetama riiklike õigusaktide ja nendega seotud haldussuuniste jõustamist ja läbivaatamist**, et tagada nende vastavus asjakohastele lapse õigusi käsitlevatele rahvusvahelistele normidele, eelkõige lapse õiguste konventsioonile ja selle fakultatiivprotokollidele. Läbivaatamise käigus tuleks käsitleda konventsiooni nii **terviklikult** kui ka artiklite kaupa, tunnistades inimõiguste üksteisest sõltuvust ja jagamatust;

³⁰ Et reageerida erinevale diskrimineerimisele, millega lapsed silmitsi seisavad, võib viidata muudele inimõigustealastele konventsioonidele, normidele ja põhimõtetele, mis samuti lapse õigusi mõjutavad, näiteks pagulasseisundi konventsioon ja selle protokoll, puuetega inimeste õiguste konventsioon ja Rahvusvahelise Kriminaalkohtu Rooma statuut.

- **Läbi vaatama ja muutma asjaomaseid õigusakte, mis on seotud kohtusüsteemi toimimise ja laste juurdepääsuga õigusemõistmisele, selleks et:**
 - ✓ keelata laste õiguste rikkumine, sealhulgas kriminaalõiguses, ja muuta see karistatavaks;
 - ✓ tagada, et lapse õiguste rikkumise toimepanijad tuuakse kohtu ette;
 - ✓ tagada kõikidele lastele võrdne juurdepääs õiglastele, õigeaegsetele ja tõhusatele õiguskaitsevahenditele, et rikkumised heastada;
 - ✓ töötada välja lapsesõbralikud menetlused laste kaasamiseks lapse õiguste rikkumisega seotud uurimis- ja süüdistuse esitamise menetlustesse;
 - ✓ võimaldada lastele, kelle õigusi on rikutud, taastumist, rehabilitatsiooni ja sotsiaalset reintegratsiooni ning edendada ohvrite toetamise teenuste kättesaadavust.
 - ✓ Töötada välja alternatiive laste kinnipidamisele, eelkõige juhul, kui last ähvardab pikk vanglakaristus.
 - ✓ EL rõhutab, kuivõrd tähtis on edendada laste jaoks asendushooldust ning võimaldada neile asjakohast toetust, et osaleda ühiskondlikus elus ja pääseda ligi üldteenustele. EL toetab ÜRO suuniseid laste asendushoolduse kohta, milles tuuakse esile, kui tähtis on vältida perekonna ja laste eraldamist ning võimaldada asendushooldust ja kaitset vanemlikust hoolitsusest ilma jäänud lastele, määraes hoolikalt kindlaks nende parimad huvid.

B. Riiklikud strateegiad/dokumendid ja tegevuskavad

EL peaks toetama ÜRO lapse õiguste konventsioonist lähtuvate ulatuslike ja õigustel põhinevate riiklike strateegiate väljatöötamist. Tulemuslik strateegia peab kajastama kõikide laste olukorda ja kõiki õigusi vastavalt ÜRO lapse õiguste konventsioonile ning see tuleks töötada välja konsulteerimisprotsessi teel, kaasates sellesse ka lapsed ja noored. Erilist tähelepanu tuleks pöörata sellele, et määrata kindlaks tõrjutud ja ebasoodsas olukorras olevad lasterühmad, samuti haavatavas olukorras olivad, ning seada nad prioriteediks, tagamaks, et ühtki last ei jäetaks kõrvale. Erilist tähelepanu tuleks pöörata sooga seotud küsimustele. Strateegiale kaalu andmiseks tuleks see kinnitada valitsuses kõige kõrgemal tasemel ning siduda see riikliku arengukava ja eelarvega. Siseriiklikud tegevuskavad peaksid sisaldama tegelikke ja saavutatavaid eesmärke, mis on seotud kõikide majanduslike, sotsiaalsete ja kultuuriliste ning kodaniku- ja poliitiliste õigustega kõigile lastele³¹.

EL peaks toetama ja innustama partnerriike tegema järgmist:

- võtma vastu riikliku strateegia lapse õiguste edendamise, kaitsmise ja teostamise kohta;
- konsulteerima kohaliku kodanikuühiskonna, asjaomaste ÜRO asutuste ning muude asjaomaste mitmepoolsete osalejate, laste ja noortega sellise strateegia ja/või tegevuskavade kujundamise ja rakendamise küsimuses;
- tagama, et strateegia aluseks on lapse õiguste sootundlik analüüs laste olukorra kohta kõnealuses riigis ning et arvesse võetakse ÜRO Lapse Õiguste Komitee kokkuvõtlikke märkusi.

C. Kahe- ja mitmepoolne koostöö

Koostöö, mille eesmärgiks on toetada ja julgustada partnerriike rakendama lapse õigusi, võib toimuda mitmel kujul, alates finants- või tehnilise toe pakkumisest kuni koostööni teiste sidusrühmadega partnerriigis või rahvusvahelistel foorumitel.

³¹ Vt üldine märkus nr 5 (2003), lapse õiguste konventsiooni üldised rakendusmeetmed, lk 8.

EL peaks:

- pöörama kogu oma välissuhtluses ja kõigis koostööalgatustes rohkem tähelepanu lapse õigustele, edendades sidusat ja vastastikku täiendavat lähenemisviisi;
- tõstatama lapse õiguste küsimuse kõikides dialoogides, nii kaubandus- kui ka muudel läbirääkimistel, programmitöö aruteludel, inimõiguste ja demokraatia alastes riiklikes strateegiates, kestliku arengu tegevuskava 2030 alases koostöös partnerriikidega jne.

Koostöö kodanikuühiskonnaga

Partnerriigid peaksid tegema kõige laiemas mõttes tihedat koostööd valitsusväliste organisatsioonidega, austades samas nende sõltumatust. Sellised organisatsioonid on näiteks inimõiguste valdkonnas tegutsevad valitsusvälised organisatsioonid, laste ja noorte juhitud organisatsioonid ja noorterühmad, lapsevanemate- ja pererühmad, usurühmad, akadeemilised asutused ja kutseühingud.

EL peaks:

- tegema tihedat koostööd kodanikuühiskonna organisatsioonidega, et mõista peamisi probleeme seoses laste suhtes toimuva õiguste rikkumisega ning takistustega, mis ei võimalda neil oma õigusi teostada, samuti paremate lahenduste leidmiseks. Selline koostöö kodanikuühiskonnaga peaks samuti võimaldama luua kodanikuühiskonna osalejatele soodsama keskkonna.

EL peaks innustama partnerriike tegema järgmist:

- tegema tihedat koostööd kodanikuühiskonna organisatsioonidega; sealhulgas inimõiguste valdkonnas tegutsevate valitsusväliste organisatsioonidega, laste ja noorte juhitud organisatsioonide ja noorterühmadega, lapsevanemate- ja pererühmadega, usurühmadega, akadeemiliste asutuste ja kutseühingutega, ametiühingute, äriühingute ja keskkonnaorganisatsioonidega;
- tegema koostööd valitsusväliste organisatsioonidega riikliku strateegia või tegevuskavade rakendamise seotud aruandlusprotsessis ning seoses aruandlusega ÜRO Lapse Õiguste Komiteele.

Rahvusvaheline koostöö ja koostöö teiste osalejatega

ÜRO lapse õiguste konventsiooni artiklis 4 on sätestatud, et „Majanduslike, sotsiaalsete ja kultuuriliste õiguste osas näevad osalisriigid ette olemasolevate võimaluste maksimaalse ärakasutamise, **vajaduse korral rahvusvahelise koostöö raames**“ (rõhutamiseks paksus kirjas).

Partnerriikidele võidakse anda tehnilist abi konventsiooni rakendamisel, näiteks ÜRO Lastefondi (UNICEF), ÜRO inimõiguste ülemvoliniku büroo ning muude ÜRO ametite vahendusel.

EL peaks:

- toetama tööd, mida teevad asjaomased lapse õiguste valdkonnas tegutsevad rahvusvahelised ja piirkondlikud osalejad, eelkõige ÜRO organid ja konventsiooniga ette nähtud organid, eriti Lapse Õiguste Komitee, ÜRO erimenetlused ja mehhanismid, eelkõige lastega kauplemise, lasteprostitutsiooni ja lasteporno küsimustega tegelev eriraportöör ning ÜRO peasekretäri eriesindaja laste ja relvakonfliktide ning laste vastu suunatud vägivalda küsimustes;
- toetama asjaomaseid ÜRO organisatsioone: ILO, ÜRO inimõiguste ülemvoliniku büroo, ÜRO Rahvastikufond, ÜRO Pagulaste Ülemvoliniku Amet, UNICEF, UNWOMEN, OCHA, IOM ja WHO;
- toetama piirkondlikke mehhanisme, nagu Euroopa Nõukogu, OSCE, laste ombudsmanide Euroopa võrgustik jne;
- esitama jätkuvalt koos Ladina-Ameerika riikidega iga-aastase resolutsiooni lapse õiguste kohta nii ÜRO Peaassambleel kui ka ÜRO Inimõiguste Nõukogus. EL kutsub järjepidevalt riike üles allkirjastama, ratifitseerima ja rakendama ÜRO lapse õiguste konventsiooni ja selle fakultatiivprotokolle.

EL peaks toetama ja innustama partnerriike tegema järgmist:

- täitma rahvusvaheliste inimõiguste valdkonna organite, eelkõige Lapse Õiguste Komitee tehtud kaitsemeetmete taotlusi, otsuseid ja soovitusi;

- tegema koostööd asjaomaste ÜRO inimõiguste alaste mehhanismide ja menetlustega, sealhulgas ÜRO Lapse Õiguste Komiteega, temaatiliste ja riiklike mehhanismidega, eelkõige sellistega, mis on asjakohased, et edendada ja kaitsta laste õigusi;
- tegema koostööd piirkondlike mehhanismidega, et tagada laste õiguste edendamine ja kaitse, sealhulgas tehtud edusammude jälgimine; tegema koostööd asjaomaste Euroopa Nõukogu mehhanismidega ja edendama Euroopa Inimõiguste Kohtu lapse õigustega seotud otsuste täitmist.

D. Rahaliste vahendite kasutusele võtmine, tagades tõhusa vahendite eraldamise, mõju ja kasutamise

ÜRO lapse õiguste konventsiooni üldises märkuses nr 19 (2016), mis käsitleb laste õiguste teostamisega arvestamist riigieelarve koostamisel, antakse osalisriikidele soovitusi, kuidas teostada kõiki konventsioonist tulenevaid õigusi, eelkõige haavatavas olukorras olevate laste³² õigusi tulemusliku, tõhusa, õiglase, läbipaistva ja jätkusuutliku riigieelarve koostamise protsessi kaudu.

ÜRO lapse õiguste konventsiooni üldine märkus nr 19 põhineb ÜRO lapse õiguste konventsiooni üldisel märkusel nr 5 üldiste rakendusmeetmete kohta, sest õigusaktide, poliitika ja programmide rakendamine ei ole võimalik ilma piisavate rahaliste vahendite kasutuselevõtu, eraldamise ja kulutamiseta vastutustundlikul, tulemuslikul, õiglasel, läbipaistval ja jätkusuutlikul viisil.

Eelarveeraldiste ja kulutuste prioriteedid peavad olema seatud eelkõige lapse parimaid huve arvesse võttes.

³² Nagu on sätestatud üldise märkuse nr 19, CRC/C/GC/19, 2016, punktis 3, on „haavatavas olukorras olevad lapsed“ need lapsed, kelle õigusi kõige tõenäolisemalt rikkuda võidakse, näiteks, kuid mitte ainult, puuetega lapsed, pagulaslapsed, vähemusrühmadesse kuuluvad lapsed, vaesuses elavad lapsed, asendushooldusel olevad lapsed ja seadusega vastuollu sattunud lapsed.

EL peaks:

- **jätkuvalt toetama laste õigusi programmitöös kolmeosalise lähenemisviisi abil;**
 - edendades kõikide laste õigusi poliitilistes dialoogides,
 - süvalaiendades lapse õigused kõigisse projektidesse ning programmidesse (kasutades juhendina ELi ja UNICEFi lapse õiguste töövahendit),
 - toetades lastele suunatud eriprojekte ja -programme.
- **tagama vahendite parema ja tõhusama eraldamise ja kasutamise** eespool nimetatud kolmeosalise lähenemisviisi rakendamisel ning samuti tagama, et vahenditega saavutatakse optimaalne mõju lapse õigustele, kasutades täiendavalt ELi geograafilisi ja temaatilisi vahendeid ja võimalusi;
- **püüdma parandada rahastamismeetmete koordineerimist ja sidusust**, sealhulgas liikmesriikide ühise programmitöö ja ühismeetmete puhul ning Euroopa Liidu üldises lapse õigusi käsitlevas välistegevuses;
- toetuma **ELi ja UNICEFi lapse õiguste töövahendile**, et tugevdada **lapsi arvesse võtvat programmitööd** kõikides sektorites, ning pöörata erilist tähelepanu selliste eelarvetoetuse programmide läbivaatamisele, mis võivad olla välja töötatud ilma lapse õigusi selgelt analüüsimata;
- tagama jätkuvalt, et mõjuhindamisel võetakse vajaduse korral sugude kaupa arvesse **lapse õigusi** vastavalt parema õigusloome nõudele hinnata põhi- ja inimõigusi;
- ELi välistegevuse rahastamisprogrammides peaks toetama ja uurima võimalusi selleks, et otseselt lastega tööd tegevad valitsusvälised organisatsioonid ja rahvusvahelised organisatsioonid võtaks vastu **lastekaitsemeetmed** (mis hõlmaks näiteks töötajate taustakontrolli, koolitust, aruandlusmehhanisme jne).

EL peaks toetama ja innustama partnerriike tegema järgmist:

- tagama täpse kuluarvestuse, et võimaldada piisavate vahendite eraldamist lapse õiguste teostamiseks;
- kavandama lapsi arvesse võtva riigieelarve koostamise ja seda rakendama, töötades välja ja võttes kasutusele sellised vahendid, mis toovad lapsed riikliku ja piirkondliku tasandi eelarveprotsessides nähtavale kohale, sealhulgas rahvusvahelise koostöö kontekstis;
- hindama poliitikate mõju lastele.

E. Lapse õiguste rakendamise koordineerimismehhanismid

Konventsiooni tõhus rakendamine nõuab **selget valdkondadevahelist koordineerimist eri valitsusasutuste vahel**, et tunnustada ja teostada lapse õigusi, ning koordineerimist **keskvalitsuse ja muude valitsustasandite vahel ning valitsuse ja muude osalejate vahel**. Koordineerimise eesmärk on tagada, et rakendamist ei tunnusta mitte ainult suured valitsusasutused, millel on lastele märkimisväärne mõju (haridus, tervishoid, heaolu jne), vaid valitsussektor tervikuna, mis hõlmab näiteks selliseid üksusi, mis tegelevad rahanduse, planeerimise, tööhõive, noorte, soolise võrddõiguslikkuse, kaitse, sisserände ja varjupaiga, julgeoleku, infrastruktuuri, põllumajandusega, ning seda kõikidel tasanditel.

EL peaks:

- toetama kõigi tasandite koordineerivas ja toetavas rollis töötajaid, et tagada nõuetekohane operatiivne tegelemine lapse õigustega;
- tagama, et inimõiguste ja demokraatia alastes riiklikes strateegiates võetakse arvesse ELi strateegilise raamistiku ning inimõiguste ja demokraatia tegevuskavas³³ ja käesolevates suunistes esitatud asjaomase poliitika peamisi eesmärke.

³³ Inimõiguste ja demokraatia tegevuskava (2015–2019),
https://eeas.europa.eu/sites/eeas/files/eu_action_plan_on_human_rights_and_democracy_en_2.pdf

EL peaks toetama ja innustama partnerriike tegema järgmist:

- arendama välja sõltumatud lapse õigustega tegelevad institutsioonid, sealhulgas riiklikud inimõigustega tegelevad institutsioonid ja/või määrama ametisse laste ombudsmanid;
- arendama ja tugevdama keskvalitsuse asutuste vahelise tegevuse koordineerimise mehhanisme (ministeeriumide ja eri asutuste vahel), erinevate omavalitsusüksuste ja piirkondade, keskvalitsuse ja teiste valitsemistasandite vahel ning valitsuse ja kodanikuühiskonna vahel.

F. Personal ja suutlikkuse suurendamine

Kogenud valitsusasutuste ametnikud ning hästi koolitatud ja piisavalt üle kogu riigi jaotunud töötajad igas sektoris on lapse õiguste teostamisel keskse tähtsusega ning **peaksid olema riikliku strateegia või tegevuskava peamised elemendid.**

EL peaks:

- tagama, et töötajatel on võimalus saada koolitust, milles käsitletakse õigustel põhinevat lähenemisviisi arengukoostööle, hõlmates kõiki inimõigusi;
- tagama, et spetsiifilised koolitused lapse õiguste ning nende valdkondadeülese olemuse kohta on kättesaadavad kõigile ELi töötajatele kõikidel tasanditel, kõikides teemavaldkondades, sealhulgas neile, keda üldiselt ei loeta lapse õigustega seotuks. See võiks toimuda ka koolitajate koolitamise kaudu;
- Sel eesmärgil peaks julgustama ELi ja UNICEFi lapse õiguste töövahendi kasutamist ja tuginema selle levitamisele.

EL peaks toetama ja innustama partnerriike tegema järgmist:

- määrama igasse sektorisse piisava arvu töötajaid, kes on jaotatud üle kogu riigi;
- suurendama valitsusametnike, parlamendiliikmete ja kohtutöötajate, kogukonna- ja usujuhtide, õpetajate, sotsiaaltöötajate, tervishoiutöötajate, politseinike, rahuvalvajate ning kõigi muude lastega ja laste jaoks töötavate isikute suutlikkust, võimaldades muu hulgas koolitust, ning arendada lastekaitsepoliitikat selge sõnumiga asjakohasest käitumisest lastega töötamisel ning teavitamiskorrad juhul, kui ilmneb kuritarvitusi partnerite ja lepinguliste töötajate puhul, või esineb selliseid kahtlusi. On eriti oluline, et õiguskaitsetöötajad oleksid võimelised edendama ja kaitsma lapse õigusi ning tagama vastavuse rahvusvaheliste normide ja õigusaktidega;
- suurendama eestkostjate ja muude hooldajate suutlikkust täita täiel määral lapse õiguste kaitsega seonduvaid ülesandeid;
- investeerima lapse õigusi käsitlevatesse üritustesse ja kampaaniatesse;
- toetama lapse õigusi nii, et lapsed saaksid tõhusamalt osaleda otsustamises ning neid mõjutavate poliitikate rakendamises.

G. Andmed, tõendid ja teadmised

Strateegia ja/või tegevuskava vastuvõtmiseks tõhusaks rakendamiseks on väga tähtis teada, millistes lapse õiguste valdkondades tuleb tööd teha. Vajalike andmete ja teadmiste hulka kuuluvad näiteks lapse õiguste rikkumisega seotud faktid ja arvud, lüngad rakendamises; asjaomaste laste arv ja iseloomustus (sel otstarbel on vaja eristada andmeid soo, vanuse, sissetuleku, puude ja muude faktorite kohta, ning anda teavet haavatavamate, tõrjutud ja raskesti ligipääsetavate rühmade kohta, kaasava juhtimise ja muude küsimuste kohta, kooskõlas ELi õigustel põhineva lähenemisviisiga); ning juhtumiuuringud hea tava kohta. Lisaks on eristatud andmed väga olulised selleks, et käsitleda tõhusalt ebavõrdsust ja diskrimineerimist ning seega tagada, et ühtegi last ei jäetaks kõrvale.

Oluline on, et asjakohased näitajad on lisatud tegevuskavasse, et jälgida protsessi edasist kulgu ning luua tõhusad tulemusraamistikud ja tagada avalik aruandekohustus.

EL peaks toetama ja innustama partnerriike tegema järgmist:

- töötama välja lapsi käsitlevad näitajad ning lastele avalduva mõju hindamise mehhanismid lapse õiguste edendamiseks ja kaitseks;
- koguma ja kasutama eristatud andmeid iga näitaja kohta vastavalt soole, vanusele, sissetulekule, puudele ja muudele faktoritele, ning andma teavet haavatavamate, tõrjutud ja raskesti ligipääsetavate rühmade kohta, kaasava juhtimise ja muude küsimuste kohta, kooskõlas ELi õigustel põhineva lähenemisviisiga);
- edendama tõhusaid tulemusraamistikke, et kajastada asjakohaste näitajate, usaldusväärsete lähtetasemete ja asjakohaste tulemusahelate kaudu lapse õiguste valdkonnas saavutatud edusamme;
- viitama hea tava osas asjakohastele piirkondlikele näidetele; julgustama piirkondlikku arutelu lapse õiguste teostamise teemal;
- edendama teadusuuringuid ja arendama teadmisi lapse õiguste paremaks mõistmiseks ning selleks, kuidas tõhustada kaitset ja ennetada rikkumisi (vt sotsiaalsed normid ja kahjulikud tavad).

H. Järelevalve ja vastutus

Riikliku strateegia ja/või tegevuskavade rakendamisse panustavad või lapse õiguste teostamist mõjutavad üldiselt paljud osalejad, mistõttu on oluline, et nad kõik järgiksid rahvusvahelisi norme. Selle tagamiseks on vaja järelevalveraamistikku. Sellise raamistiku elemendid hõlmavad riiklikke inimõiguste alaseid institutsioone (eelkõige selleks, et jälgida riigi edusamme lapse õiguste rakendamisel), ombudsmane ja inimõigustega tegelevaid mehhanisme, nagu ÜRO lapse õiguste komitee ja ÜRO peasekretäri eriesindajad.

Riiklikud inimõiguste institutsioonid, nagu ombudsmanid, on eriti olulised, et võimaldada lastel jagada oma muresid või esitada kaebusi oma õiguste rikkumise kohta, milleks peavad lastele ja nende esindajatele olema kättesaadavad tõhusad lapse huvisid arvestavad menetlused. Need peaksid hõlmama lapsesõbralikku teavet ja nõu.

EL peaks toetama ja innustama partnerriike tegema järgmist:

- kehtestama mitmed meetmed, et tagada piisav järelevalve valitsuse jõupingutuste üle võimaldada lapse õiguste teostamist ja kontrollida teisi osalisi, näiteks erasektorit, kes võivad avaldada mõju lapse õiguste teostamisele;
- tagama lastele ja nende esindajatele juurdepääsu sõltumatule kaebuste esitamise menetlusele ja kohtutele, mis võimaldavad vajalikku lapsesõbralikku õigus- ja muud abi;
- tagama, et kodanikuühiskond saaks täita oma rolli valitsuse aruandluskohustuse kehtestamisel.

6. KÄESOLEVATE SUUNISTE RAKENDAMINE JA HINDAMINE

Nõukogu inimõiguste töörühm toetab suuniste rakendamist, kaasates vajaduse korral nõukogu geograafilisi töörühmi ja nõukogu arengukoostöö töörühma.

Asjaomaste Euroopa Parlamendi komisjonide, allkomisjonide ja töörühmadega korraldatakse käesolevate suuniste rakendamise, hindamise ja läbivaatamise teemal korrapäraseid arvamuste vahetusi.

Lapse õiguste edendamise ja kaitsmine integreeritakse asjakohastesse ELi poliitikavaldkondadesse ja meetmetesse, sealhulgas seoses ELi rolliga rahvusvahelistel foorumitel.

Suuniste rakendamise läbivaatamine toimub korrapärase ajavahemike järel.

LISAD

I lisa – ELi õigusaktid ja poliitikadokumendid

Lissaboni leping (2009)

ELi lapse õigusi käsitlev välispoliitika on viimase kümne aasta jooksul märkimisväärselt arenenud, toetades **lapse õiguste edendamiseks integreeritud lähenemisviisi**. Lissaboni leping, mis jõustus 1. detsembril 2009, oli oluline samm õigusliku aluse loomisel lapse õigusi käsitlevale ELi poliitikale. Selles on pööratud konkreetselt tähelepanu lapse õigustele nii liidusiseselt kui ka väljaspool, ülemaailmsel tasandil.

Euroopa Liidu lepingu artiklis 3 on sätestatud ELi kohustus rangelt järgida rahvusvahelist õigust, mis hõlmab **ÜRO lapse õiguste konventsiooni, ning edendada lapse õiguste kaitset**.

Euroopa Liidu lepingu artikkel 3

„Liit võitleb sotsiaalse tõrjutuse ja diskrimineerimise vastu **ning edendab** sotsiaalset õiglust ja kaitset, naiste ja meeste võrdõiguslikkust, põlvkondade solidaarsust **ja lapse õiguste kaitset**“
(*rõhutamiseks paksus kirjas*)

„Suhetes maailmaga kaitseb ja edendab liit oma väärtusi ja huve Ta toetab rahu, turvalisust, maailma säästvat arengut, rahvaste solidaarsust ja vastastikust austust, vaba ja ausat kaubandust, vaesuse kaotamist **ning inimõiguste, eriti lapse õiguste kaitset, samuti rahvusvahelise õiguse ranget järgimist. ...**“.
(*rõhutamiseks paksus kirjas*)

ELi põhiõiguste harta

ELi põhiõiguste harta koondab ühte dokumenti kõik ELis kaitstud põhiõigused. Harta muutus ELi jaoks õiguslikult siduvaks Lissaboni lepingu jõustumisega.

Artikkel 24 – Lapse õigused

„1. Lastel on õigus heaoluks vajalikule kaitsele ja hoolitsusele.

Lapsed võivad vabalt väljendada oma seisukohti. Neid seisukohti võetakse arvesse lapsega seotud küsimustes vastavalt tema vanusele ja küpsusele.

2. Kõikides lastega seotud toimingutes, mida teevad avalik-õiguslikud asutused või eraõiguslikud institutsioonid, tuleb esikohale seada lapse huvid.

3. Igal lapsel on õigus säilitada regulaarsed isiklikud suhted ja otsene kontakt oma mõlema vanemaga, kui see ei ole lapse huvidega vastuolus.“

Harta sätted on adresseeritud Euroopa Liidu institutsioonidele ja organitele, võttes nõuetekohaselt arvesse [subsidiarsuse põhimõtet](#), ning riikide ametiasutustele üksnes siis, kui need rakendavad ELi õigust.

ELi välistegevusega seotud EL õigustik³⁴ ja poliitikadokumendid lapse õiguste kohta

ELi välistegevuse suhtes kohaldatakse ka järgmisi konventsioone ja need on lisatud ELi õigustikku.

- Rahvusvahelise lapseröövi tsiviilõiguslikke küsimusi käsitlev 25. oktoobri 1980. aasta konventsioon, <https://www.hcch.net/en/instruments/conventions/full-text/?cid=24>;
- Vanemliku vastutuse ja lastekaitsemeetmetega seotud kohtualluvust, kohaldatavat seadust, tunnustamist, kohtuotsuste täitmist ja koostööd käsitlev 19. oktoobri 1996. aasta konventsioon, <https://www.hcch.net/en/instruments/conventions/full-text/?cid=70>;
- Laste ja teiste pereliikmete elatise rahvusvahelise sissenõudmise 23. novembri 2007. aasta konventsioon, <https://www.hcch.net/en/instruments/conventions/full-text/?cid=131>

ELi poliitikadokumendid

Lapse õigusi käsitlevas ELi tegevuskavas³⁵ (2011) osutatakse selgelt laste õigustele, kui ELi välistegevuse prioriteedile.

[ELi inimõiguste ja demokraatia tegevuskava \(2015–2019\)³⁶](#), mis võeti vastu juulis 2015, hõlmab mitmeid lastega seotud meetmeid. Allpool esitatud meetmed on otseselt seotud lapse õigustega, kuid arvestades lapse õiguste valdkondadeülest iseloomu, mõjutab lapsi suurem osa tegevuskava meetmeid.

³⁴ http://ec.europa.eu/justice/fundamental-rights/files/acquis_rights_of_child.pdf

³⁵ Komisjoni 15. veebruari 2011. aasta teatis Euroopa Parlamendile, nõukogule, Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomiteele ning Regioonide Komiteele „Lapse õigusi käsitlev ELi tegevuskava“, [COM\(2011\) 60 final](#).

³⁶ ELi inimõiguste ja demokraatia tegevuskava, https://eeas.europa.eu/sites/eeas/files/eu_action_plan_on_human_rights_and_democracy_en_2.pdf

Meede 14b	ELi välistegevuse ja arengukoostöö kontekstis pidada esmatähtsaks meetmeid, mis on suunatud muu hulgas naiste ja tüdrukute füüsilise ja psühholoogilise puutumatuse kaitsmisele tegevuse kaudu, mis aitab kaitsta naiste inimõigusi ja vabadust vägivalla eest, pöörates erilist tähelepanu naiste suguelundite moonutamise ning laste, varajase ja sunnitud abielu kaotamisele ning soolise ja seksuaalse vägivalla kaotamisele konfliktides; nende majanduslikele, sotsiaalsetele ja kultuurilistele õigustele ning nende hääle kuuldavaks tegemisele ja osalemisele sotsiaalsetes ja poliitilises foorumites; töötada välja kava, mis järgneb ELi tegevuskavale soolise võrdõiguslikkuse ja naiste mõjuvõimu suurendamise kohta arengukoostöös (2010–2015), ja seda rakendada.
15. Lapse õiguste edendamine, kaitsmine ja teostamine Meede 15a	Toetada partnerriikide jõupingutusi laste õiguste edendamisel, kaitsmisel ja järgimisel, pöörates erilist tähelepanu lastekaitseüsteemide tugevdamisele, eesmärgiga kaitsta lapsi vägivalla, ärakasutamise, kuritarvitamise ja hooletussejätmise eest.
Meede 15b	Toetada partnerriike laste õiguste edendamisel, kaitsmisel ja järgimisel, pöörates tähelepanu majanduslikele, sotsiaalsetele ja kultuurilistele õigustele, nt õigus haridusele, tervisele ja toidule, sotsiaalkaitsele, ning võitlusele laste tööjõu kõige rängemate vormide vastu, juhindudes alati lapse huvidest.
Meede 15c	Edendada ÜRO lapse õiguste konventsiooni fakultatiivprotokollide ratifitseerimist, mis käsitlevad laste kaasamist relvastatud konfliktidesse, lastega kauplemist, lasteprostitutsiooni ja lastepornograafiat, ning kaaluda ühinemist teavitusmenetlust käsitleva fakultatiivprotokolliga.

Meede 19c	Toetada tegevust, mille eesmärgiks on jälgida ja takistada kihutustööd, mis võib viia raske inimõiguste rikkumiseni, nimelt julmade kuritegudeni; toetada võitlust vihakõnede ja vägivaldse ekstremismi vastu , määraes kindlaks algpõhjused, ja töötades välja vastupropaganda ning inimõiguste alase hariduse ja rahutagamise algatusi, mis on suunatud eeskätt lastele ja noortele .
Meede 19e	Toetada ennetus-, reageerimis- ja (pikaajalise) taasintegreerimise programme, mis on mõeldud relvastatud konfliktidest mõjutatud lastele , koostöös kohalike kogukondadega ning mõjutatud laste ja vanematega (nt psühhosotsiaalne tugi, sotsiaalmajanduslik taasintegreerumine ühiskonda, haridus ja eluks vajalikud oskused, samuti perede otsimine ja taasühendamine).
Meede 20b	Toetada ÜRO eriesindajat laste ja relvakonfliktide küsimuses ning eelkõige toetada selliste tegevuskavade väljatöötamist, rakendamist ja järelvalvet, millega kaotatakse ja hoitakse ära rasked õiguste rikkumised, mis on suunatud relvastatud konfliktidest mõjutatud laste vastu , sealhulgas huvide kaitsmise ja meetmete kavandamise kaudu.
Meede 23a	Töötada välja valdkonnapõhised tegevusjuhised ÜJKP missioonide töötajate jaoks, kelle töö on seotud politsei, sõjaväe, vanglate ja kohtusüsteemiga, et anda praktilisi suuniseid inimõiguste ja rahvusvahelise humanitaarõiguse arvessevõtmiseks, kui see on kohaldatav, pöörates tähelepanu tsiviiliskute, eelkõige laste kaitsese ning naiste ja tüdrukute osalemisele ja mõjuvõimu suurendamisele .

ELi tegevuskava soolise võrdõiguslikkuse ja naiste mõjuvõimu suurendamise ning naiste ja tüdrukute elu muutmise kohta ELi välissuhete kaudu aastatel 2016–2020 esitab ambitsioonika lähenemisviisi soolisele võrdõiguslikkusele ning naiste ja tüdrukute inimõiguste edendamisele, kaitsmisele ja teostamisele. Selle eesmärk on koondada *kõikide* ELi osalejate jõupingutused institutsioonilise kultuuri muutmisele, et tagada seoses soolise võrdõiguslikkuse ja naiste mõjuvõimu suurendamisega tõhusam vahendite eraldamine, tulemuste saavutamine ja aruandlus. See horisontaalne prioriteet toetab kolme vertikaalset teemavaldkonda: tüdrukute ja naiste füüsiline ja psühholoogiline puutumatus; nende majanduslikud ja sotsiaalsed õigused; ning hääle kuuldavaks tegemine ja osalus.

II lisa – Laste jaoks kõige olulisemate kestliku arengu eesmärkide loetelu

Lastega otseselt seotud kestliku arengu eesmärgid	Kestliku arengu eesmärgid, milles mainitakse lapsi* (või haavatavas olukorras olevaid inimesi)
KESTLIKU ARENGU 1. EESMÄRK: Kaotada vaesus	Eesmärk 1.1: Kaotada kõikjal äärmine vaesus, mis praeguse määratluse kohaselt tähendab, et inimesed peavad ära elama vähemaga kui 1,25 USA dollarit päevas Eesmärk 1.2: Vähendada vähemalt poole võrra nende meeste, naiste ja laste osakaalu, kes kannatavad vaesust mistahes mõttes vastavalt riiklikule määratlusele Eesmärk 1.3: Rakendada iga riigi jaoks kohased sotsiaalkaitseüsteemid ja -meetmed, sealhulgas sotsiaalkaitse põhialused, ja saavutada 2030. aastaks, et sotsiaalkaitse hõlmab enamiku vaestest ja ebasoodsas olukorras olevatest inimestest Eesmärk 1.5: Suurendada vaeste ja ebasoodsas olukorras olevate inimeste toimetulekuvõimet ning vähendada nende vastuvõtlikkust äärmuslikele kliimanähtustele ja muudele majanduslikele, sotsiaalsetele ja keskkonnaga seotud vapustustele ja katastroofidele
KESTLIKU ARENGU 2. EESMÄRK: Kaotada nälg	Eesmärk 2.1: Kaotada nälg ja tagada aastaringselt ohutu, toitev ja piisav toit kõikidele inimestele, eelkõige vaestele ja ebasoodsas olukorras olevatele inimestele, sealhulgas imikutele Eesmärk 2.2: Kaotada alatoitumus mis tahes kujul, sealhulgas saavutada 2025. aastaks rahvusvaheliselt kokkulepitud eesmärk kaotada alla 5 aasta vanuste laste kängumine ja kurnatus, ja rahuldada murdeas tütarlaste, rasedate ja imetavate naiste ning eakate inimeste toitumisalased vajadused
KESTLIKU ARENGU 3. EESMÄRK: Hea tervis	Eesmärk 3.1: Viia kogu maailmas emade suremus alla 70 surmajuhtumini iga 100 000 elussünni kohta Eesmärk 3.2: Kaotada vastsündinute ja alla 5-aastaste laste välditavad surmad, kusjuures kõik riigid peaksid vähendama vastsündinute suremust vähemalt 12 surmajuhtumini 1000 elusalt sündinud lapse kohta ja alla 5-aastaste laste suremust vähemalt 25 surmajuhtumini 1000 elusalt sündinud lapse kohta Eesmärk 3.7: Tagada seksuaal- ja reproduktiivtervise teenuste, sealhulgas pereplaneerimis-, teavitus- ja haridusteenuste üldine kättesaadavus ning reproduktiivtervise lisamine riiklikesse tegevuskavadesse Eesmärk 3.8: Tagada kõikidele inimestele üldine arstiabi ... juurdepääs kvaliteetsetele elementaarsetele tervishoiuteenustele ning ohututele, tõhusatele, kvaliteetsetele ja taskukohastele ravimitele ja vaktsiinidele

KESTLIKU ARENGU 4. EESMÄRK: Kvaliteetne haridus	Eesmärk 4.1: Tagada kõikidele tüdrukutele ja poistele täielikult tasuta, õiglane ja kvaliteetne alg- ja keskharidus, mis tagab asjakohased ja tõhusad õpitulemused Eesmärk 4.2: Tagada, et kõikidele tüdrukutele ja poistele on kättesaadav kvaliteetne väikelaste arendamine, hoid ja koolieelne haridus, et nad oleksid valmis alustama alghariduse omandamist Eesmärk 4.4: Suurendada oluliselt noorukite ja täiskasvanute arvu, kellel on tööhõives osalemiseks, inimväärse töö leidmiseks ja ettevõtlusega tegelemiseks vajalikud oskused, sealhulgas tehnilised ja kutseoskused Eesmärk 4.5: Kaotada sooline ebavõrdsus hariduses ja tagada ebasoodsas olukorras olevatele inimestele, sealhulgas puudega inimestele, põlisrahvastele ja ebasoodsas olukorras olevatele lastele, juurdepääs kõikidele haridusastmetele Eesmärk 4.6: Tagada, et kõik noorukid ... on omandanud kirja- ja arvutuoskuse Eesmärk 4.7: Tagada, et kõik õppurid omandavad teadmised ja oskused, mis on vajalikud säästva arengu toetamiseks, pakkudes muu hulgas teadmisi säästvast arengust ja säästvast eluviisist, inimõigustest, soolisest võrdsuslikkusest, rahu ja vägivallatu kultuuri edendamisest, maailmakodanikuks olemisest ja kultuurilise mitmekesisuse hindamisest ning kultuuri osast säästva arengu saavutamisel Eesmärk 4a: Ehitada ja uuendada haridusasutusi, et muuta need lapsesõbralikuks, puudega inimeste vajadusi arvestavaks ja sootundlikuks ning tagada turvaline, vägivallatu, kaasav ja tõhus õpikeskkond kõikidele.
KESTLIKU ARENGU 5. EESMÄRK: Sooline võrdsuslikkus	Eesmärk 5.1: Lõpetada kõikjal naiste ja tütarlaste diskrimineerimine mis tahes kujul Eesmärk 5.2: Teha lõpp mistahes kujul esinevale naiste ja tütarlaste vastasele vägivallale avalikus ja erasektoris, sealhulgas inimkaubandusele ja seksuaalsele ning muul viisil ärakasutamisele Eesmärk 5.3: Teha lõpp kahjulikele tavadele, näiteks laste ja noorukite abielud ning sundabielud ja naiste suguelundite moonutamine Eesmärk 5.6: Tagada seksuaal- ja reproduktiivtervise teenuste üldine kättesaadavus ning reproduktiivtervisega seonduvad õigused kooskõlas rahvusvahelise rahvastiku- ja arengukonverentsi ning Pekingi tegevusprogrammiga ning nende järelkonverentside aruannetega. Eesmärk 5c: Võtta vastu ja tugevdada usaldusväärseid tegevuspoliitikaid ja rakendusakte soolise võrdsuslikkuse ning naiste ja tütarlaste mõjuvõimu tagamiseks kõikidel tasanditel

KESTLIKU ARENGU 6. EESMÄRK: Vesi ja kanalisatsioon	Eesmärk 6.1: Tagada kõikidele inimestele üldine ja õiglane juurdepääs ohutule ja taskukohasele joogiveele Eesmärk 6.2: Tagada kõikidele inimestele õiglane juurdepääs piisavale kanalisatsioonile ja hügieenile ning teha lõpp avalikule roojamisele, pöörates erilist tähelepanu naiste ja tütarlaste ning ebasoodsas olukorras olevate inimeste vajadustele Eesmärk 6b: Toetada ja intensiivistada kohalike kogukondade osalemist vee ja kanalisatsiooni haldamise parandamisel
KESTLIKU ARENGU 7. EESMÄRK: Energia	Eesmärk 7.1: Tagada taskukohane, usaldusväärne ja kaasaegne energia kõigile
KESTLIKU ARENGU 8. EESMÄRK: Majanduskasv ja inimväärne töö	Eesmärk 8.5: Saavutada kõikide naiste ja tütarlaste, sealhulgas noorte ja puudega inimeste täielik ja viljakas tööhõive ning tagada neile inimväärne ja võrdne tasu võrdse töö eest Eesmärk 8.6: Vähendada oluliselt nende noorte arvu, kes ei tööta ega omanda haridust või kutset Eesmärk 8.7: Võtta kohe tõhusaid meetmeid, et teha lõpp sunnitööle, kaasaegsele orjandusele ja inimkaubitsemisele, ning tagada lapstööjõu kasutamise kõige rängemate vormide, sealhulgas lapssõdurite värbamise ja kasutamise keelustamine ja väljajuurimine ning teha 2025. aastaks lõpp lapstööjõu kasutamisele mis tahes kujul Eesmärk 8b: Töötada 2020. aastaks välja ja rakendada ülemaailmne tegevuskava noorte tööhõive tagamiseks
KESTLIKU ARENGU 9. EESMÄRK: Vastupidav infrastruktuur/innovatsioon	Eesmärk 9c: Parandada oluliselt info- ja sidetehnoloogia kättesaadavust ning püüda selle poole, et tagada 2020. aastaks vähim arenenud riikide elanikele üldine ja taskukohane juurdepääs internetile.
KESTLIKU ARENGU 10. EESMÄRK: Vähendada ebavõrdsust	Eesmärk 10.2: Suurendada kõikide inimeste mõjuvõimu, sõltumata nende vanusest, soost, puudest, rassist, rahvusest, päritolust, usutunnistusest ja majanduslikust või muust seisundist, ning toetada nende sotsiaalset, majanduslikku ja poliitilist kaasamist Eesmärk 10.3: Tagada võrdsed võimalused ja vähendada sissetulekute ebavõrdsust, tühistades muu hulgas diskrimineerivad seadused, tegevuspoliitikad ja tavad ning toetades sobivaid õigusakte, tegevuspõhimõtteid ja meetmeid

KESTLIKU ARENGU 11. EESMÄRK: Kestlikud linnad	Eesmärk 11.1: Tagada piisav, turvaline ja taskukohane eluase ning põhiteenused... Eesmärk 11.2: Tagada kõikidele turvalised, taskukohased, kättesaadavad ja säästvad transpordisüsteemid ja parandada liiklusohutust, eelkõige ühistranspordi osakaalu suurendamise abil Eesmärk 11.7: Tagada eelkõige naistele ja lastele ... vaba juurdepääs turvalistele, kaasavatele ja ligipääsetavatele rohealadele ja avalikule ruumile
KESTLIKU ARENGU 13. EESMÄRK: Kliimamuutused	Eesmärk 13.3: Täiustada haridust, teadlikkuse suurendamist ning inimeste ja asutuste suutlikkust kliimamuutuste leevendamise, nendega kohanemise, nende mõjude vähendamise ja nende eest varase hoiatamise valdkonnas Eesmärk 13b: Toetada kliimamuutustega seotud tõhusa planeerimise ja juhtimise suutlikkuse suurendamise mehhanisme vähim arenenud riikides ja väikestes arenevates saareriikides, keskendudes muu hulgas naistele, noortele ning kohalikele ja tõrjutud kogukondadele
KESTLIKU ARENGU 16. EESMÄRK: Rahumeelsed ja kaasavad ühiskonnad	Eesmärk 16.2: Teha lõpp laste kuritarvitamisele ja ekspluateerimisele, lastega kaubitsemisele ning lastevastasele vägivallale ja laste piinamisele mistahes kujul Eesmärk 16.3: Propageerida riikide ja rahvusvahelisel tasandil õigusriigi põhimõtet ja tagada kõikidele inimestele võrdne õiguskaitse. Eesmärk 16.7: Tagada reageeriv, kaasav, osalemist võimaldav ja esinduslik otsustusprotsess kõikidel valitsemistasanditel Eesmärk 16.9: Anda kõikidele inimestele õiguslikult määratletud identiteet, sealhulgas registreerida kõik sünid Eesmärk 16.10: Tagada üldsusele juurdepääs teabele ja nende põhivabaduste kaitse kooskõlas riiklike õigusaktide ja rahvusvaheliste kokkulepetega

* lapsed on kõik alla 18 aasta vanused inimesed; noored on kõik inimesed vanuses 15 kuni 24 aastat

III lisa – ELi inimõigustealased suunised, Euroopa Komisjoni teatis ja nõukogu järeldused

EL on võtnud vastu 11 ELi inimõigustealast suunist. Kuna ELi suunised võetakse vastu ministrite tasandil, kajastavad need selget poliitilist märki selle kohta, et need on ELi ja selle liikmesriikide jaoks prioriteedid. **Järgmised inimõigustealased suunised täiendavad suuniseid laste õiguste edendamise ja kaitse kohta.** Seetõttu on oluline, et ELi osalejad on nendest teadlikud ja viitavad nendele.

- [ELi 2008. aasta suunised laste ja relvastatud konfliktide kohta](#) ning rakendusstrateegia (2010).

Nende 2008. aastal muudetud suunistega kohustatakse ELi käsitlema relvakonfliktide mõju lastele terviklikul viisil. [Lapsi ja relvakonflikte käsitlevate ELi suuniste rakendusstrateegia](#), mis vaadati läbi aastal 2010, keskendub ennetamisele ja kaitsmisele, kuid samuti selliste laste rehabiliteerimisele ja ühiskonda naasmisele, kes on olnud seotud relvajõudude või relvastatud rühmitustega. Lisaks annab see juhised järelevalve, aruandluse ja koostöö kohta ÜROga. Nende suuniste rakendamine on suunatud prioriteetsetele riikidele, mis vaadatakse regulaarselt läbi kooskõlas ÜRO prioriteetsete riikide loeteluga seoses laste ja relvastatud konfliktidega.

- [ELi suunised, mis käsitlevad naistevastast vägivalda ja võitlust kõikide naiste diskrimineerimise vormide vastu](#) (2008)

EL on võtnud endale pikaajalise kohustuse edendada soolist võrdõiguslikkust ning tüdrukute ja naiste õigusi. 2008. aasta suunised, mis käsitlevad naistevastast vägivalda ja diskrimineerimist ning [ELi tegevuskava soolise võrdõiguslikkuse ja naiste mõjuvõimu suurendamise kohta arengukoostöös](#) moodustavad ELi selle valdkonna tegevuse selgroo.

- [Piinamist ning muud julma, ebainimlikku ja inimväärikust alandavat kohtlemist või karistamist käsitlevad ELi suunised \(2012\)](#) (ajakohastatakse 2016. aastal)

Kõnealuste suuniste kaudu soovib EL aidata kaotada piinamist ning muud julma, ebainimlikku ja inimväärikust alandavat kohtlemist või karistamist. Samuti püüab EL võidelda selliste kuritegude toimepanijate karistamatuse vastu.

Nendes suunistes tunnistatakse lapsed erikaitset vajavaks rühmaks.

- [ELi suunised surmanuhtluse küsimuses](#) (2013)

Euroopa Liit on kindlalt ja ühehäälselt surmanuhtluse vastu igal ajal ja igas olukorras, **sealhulgas kuritegude puhul, mille on toime pannud alla 18-aastased isikud.**

- [ELi suuniseid homo-, bi-, trans- ja interseksuaalide \(LGBTI-inimeste\) kõikide inimõiguste edendamiseks ja kaitsmiseks](#) (2013)

LGBTI-inimesed on haavatav rühm, kes satuvad pidevalt tagakiusamise, diskrimineerimise, ahistamise ja jõhkra väärkohtlemise ohvriks, kannatades sageli äärmiselt vägivaldse kohtlemise all, mis võib hõlmata ka piinamist ja tapmist.

Eriti oluline on viide lastele 2. lisas – LGBTI-inimeste inimõiguste olukorda käsitleva analüüsi/kontrollnimekirja elemendid, punktid 10 ja 11.

- [ELi suunised sõnavabaduse kohta internetis ja mujal](#) (2014)

EL edendab inimõigustealast haridust ja koolitust käsitleva ÜRO deklaratsiooni kohaselt teadlikkuse suurendamist ja meedia- ja internetipädevust ning selle tähtsuse teadvustamist interneti turvalise ja vastutustundliku kasutamise seisukohast (**eriti laste ja noorte puhul**) inimõigustealase hariduse ja koolituse programmide raames.

– **Oluline Euroopa Komisjoni teatis**

- [Komisjoni teatis „Naiste suguelundite moonutamine tuleb lõpetada”](#) (november 2013)

Teatistes määratakse kindlaks raamistik mitmete meetmete jaoks, mida rakendatakse olemasolevate ELi vahendite abil nii liidusiseselt kui ka väljaspool liitu eesmärgiga toetada asjaomastes partnerriikides asuvate ELi delegatsioonide kaudu kohapealseid osalejaid, arendada teadmisi ja koguda andmeid ning tõhustada välistegevust, mille eesmärk on lõpetada naiste suguelundite moonutamine.

– **Olulised Nõukogu järeldused**

- [Nõukogu järeldused lapse õiguste kohta](#) (detsember 2014)
- [Nõukogu järeldused lapstööjõu kasutamise kohta](#) (juuni 2016)
- [Nõukogu järeldused lapstööjõu kasutamise kohta](#) (juuni 2010)
- [Nõukogu järeldused sooküsimuste kohta arengukoostöös](#) (mai 2015)
- [Nõukogu järeldused soolise võrdõiguslikkuse tegevuskava \(2016–2020\) kohta](#) (oktoober 2015)
- [Nõukogu järeldused Euroopa Liidu välistegevuses lapse õiguste edendamise ja kaitsmise kohta – arengu- ja humanitaarmõõde](#) (mai 2008).
